

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Programma aansluiting wind op zee (PAWOZ Eemshaven)

Tussentijds toetsingsadvies over de Notitie Routeontwikkeling deel 2

23 november 2023 / projectnummer: 3660

1 Advies in het kort

Voor de realisatie van de klimaatdoelen worden op de Noordzee ten noorden van de Waddeneilanden meerdere windparken¹ aangelegd. Via elektriciteitskabels of waterstofleidingen² wordt de opgewekte energie in de Eemshaven aangesloten op het landelijke energienet. Het Rijk onderzoekt welke routes (het meest) geschikt zijn, door onder andere onderzoek te doen naar de milieugevolgen van de routes en de fysiek benodigde ruimte voor de kabels en/of leidingen.

In de notitie routeontwikkeling deel 2 PAWOZ³- Eemshaven⁴ zijn de vastgestelde routes uit de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) uitgewerkt en geoptimaliseerd.⁵ Daarbij is voortgeborduurd op de notitie routeontwikkeling deel 1 en het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna 'Commissie') hierover. De notitie deel 2 geeft aan welke kabel- en leidingroutes door het Waddengebied niet worden onderzocht omdat deze onuitvoerbaar en/of onvergunbaar zijn. Voor de Noordzeeroutes is daarbij ook aanvullend gekeken naar de eerder geformuleerde routeprincipes. De overgebleven routes worden in het milieueffectrapport (MER)/de integrale effectanalyse (IEA) uitgebreid onderzocht.

De minister voor Klimaat en Energie heeft aan de Commissie gevraagd om na te gaan of de beoordeling van de routes navolgbaar en voldoende onderbouwd is en hierover een advies uit te brengen.

Wat staat in de notitie routeontwikkeling deel 2?

In de notitie routeontwikkeling deel 2 zijn met name de routes door het Waddengebied onderzocht. Toch zijn er in de notitie al enkele routes door de Noordzee (route A⁶ en B⁷ voor waterstofleidingen) en over land (route XI, dijkvariant b route) die nu al afvallen. Deze worden niet in het plan-MER onderzocht (zie figuur 1), omdat deze onuitvoerbaar en/of onvergunbaar zijn. Voor de routes A en B zou de waterstofleiding (aanzienlijk) langer zijn dan voor routes C en D. Daardoor vallen deze af aangezien het principe is te gaan voor 'een zo kort mogelijke route'. Landroute XI valt af omdat voor beheer én aanleg de vereisten van het waterschap niet aansluiten op die van Tennet (kabels) en Gasunie (leidingen).

Op basis van een concrete uitwerking van de routes⁸ door de Wadden is geconcludeerd dat I-Meeuwenstaart route (kabel én leiding), de III-Horsborggat route (kabel én leiding), de IV-Geul Rottums route (kabel én leiding) en V-Boschgat route (alleen voor een leiding) afvallen. Veelal de belangrijkste reden is dat uit onderzoek nu al blijkt dat negatieve effecten van deze routes op de instandhoudingsdoelstellingen voor het Natura 2000-gebied Waddenzee niet te

---

¹ In ieder geval Windpark Doordewind en Windpark TNW.

² In tegenstelling tot de NRD van PAWOZ-Eemshaven wordt nu ook gekeken of er ook waterstofleiding(en) voor 2030 gerealiseerd kunnen worden.

³ Programma Aansluiting Wind op Zee.

⁴ Programma Aansluiting Wind op Zee (PAWOZ) – Eemshaven, Notitie Routeontwikkeling Deel 2, Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, 19 oktober 2023.

⁵ In de NRD zijn 8 routes voor stroomkabels en 10 routes voor waterstofleidingen vastgesteld.

⁶ Ook wel de route 'Parallel aan Gemini kabels' genoemd.

⁷ Ook wel de route 'Parallel aan verlaten telecomkabel' genoemd.

⁸ Uitgewerkt in Baseline 2.

vermijden zijn, en dat de aantasting van beschermde habitats en leefgebieden van soorten niet gecompenseerd kunnen worden (in een eventuele ADC-toets⁹). Of dat werkzaamheden vanwege natuureffecten zo'n lange tijd in beslag nemen (oplopend tot 10 jaar) dat daarmee de (energie)doelen niet worden gehaald. Daarmee is op voorhand zeker dat deze routes niet uitvoerbaar zijn.

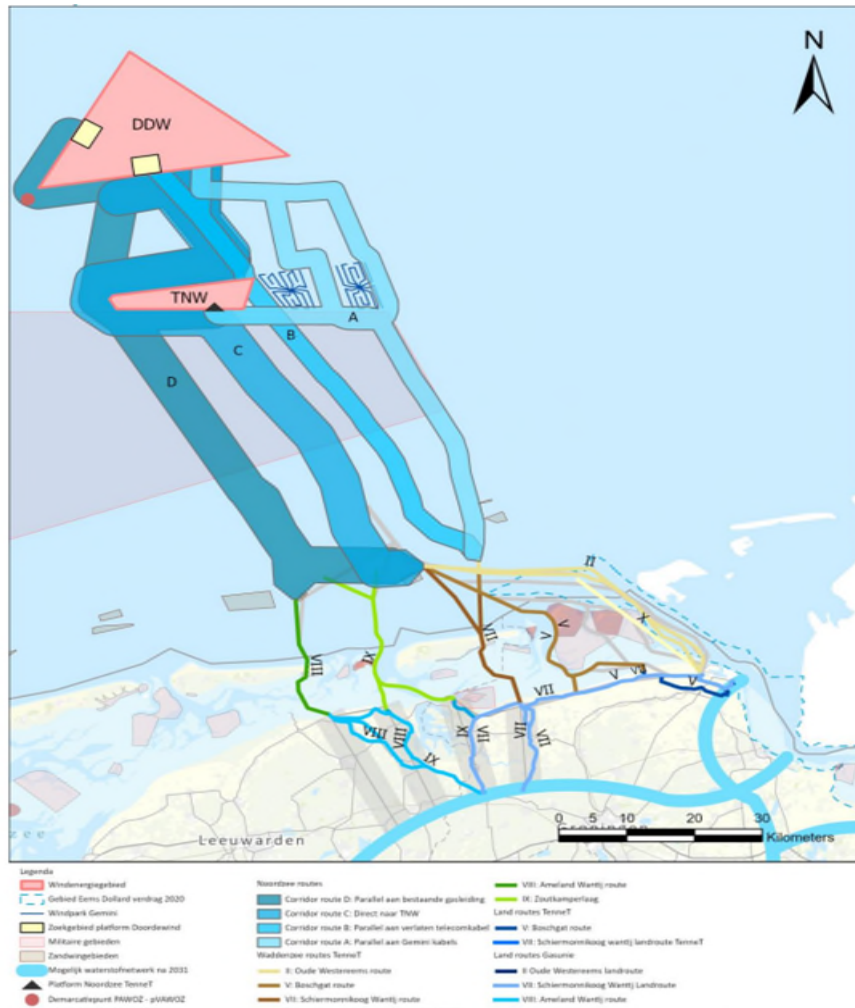
Het voorgenomen besluit is om deze routes te laten afvallen (in de notitie 'trechteren' genoemd) en niet meer mee te nemen in het MER.

Wat is het advies van de Commissie?

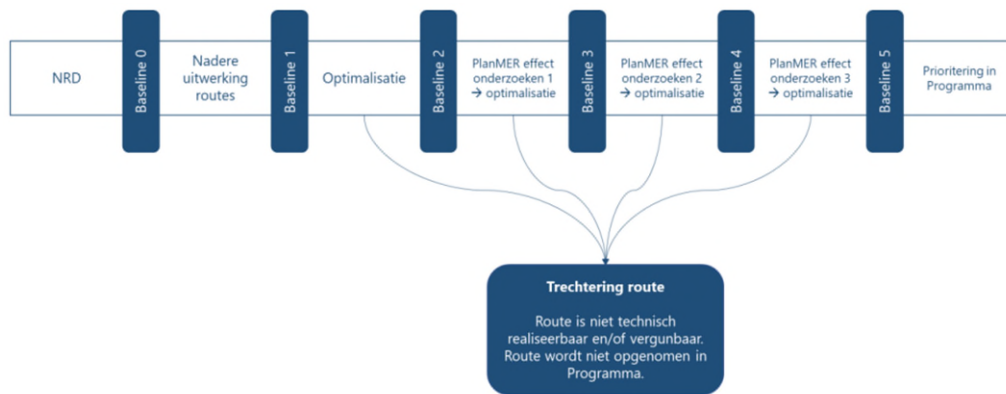
De notitie is goed leesbaar dankzij het heldere en functionele kaartmateriaal. De onderzoeksresultaten (inclusief ecologische QuickScan¹⁰) zijn duidelijk beschreven en de getrokken conclusies over de routes zijn navolgbaar. De Commissie vindt de werkwijze met 'baselines'¹¹ van grote meerwaarde (zie figuur 2 voor de schematische weergave): er worden na elke stap duidelijke conclusies getrokken waardoor het proces van optimalisatie en of trechtering ('afvallen van een route') navolgbaar is.

De Commissie is van oordeel dat de notitie routeontwikkeling deel 2 de essentiële milieu-informatie bevat om een besluit te kunnen nemen welke routes in het MER worden onderzocht.

-
- ⁹ Als uit een Passende beoordeling blijkt dat aantasting van natuurlijke kenmerken (de instandhoudingsdoelstellingen) van een Natura 2000-gebied niet is uit te sluiten, dan kan (al dan niet na aanpassing van het voornemen) een ADC-toets volgen. Hierin wordt afgewogen: Zijn er Alternatieve oplossingen met minder gevolgen voor het gebied? Zijn er Dwingende redenen van groot openbaar belang waarom het moet doorgaan? Als er geen alternatieven zijn, en sprake is van dwingende redenen van groot openbaar belang, dan moet worden onderbouwd dat de benodigde Compenserende maatregelen kunnen worden getroffen om de algemene samenhang van Natura 2000 te bewaren. Indien de drie stappen in de juiste volgorde en succesvol worden doorlopen dan kan de activiteit toch doorgang vinden
- ¹⁰ De Commissie heeft de ecologische QuickScan opgevraagd en deze ingezien (datum 4 augustus 2023). Deze is opgesteld voor route III, IV en V. De QuickScan is op een hoog abstractieniveau, maar naar het oordeel van de Commissie voldoende voor de besluitvorming welke routes in het MER worden onderzocht.
- ¹¹ Zie voor uitleg pagina 24 van de notitie; *'Baselines zijn momenten in de tijd waarop de routeontwerpen worden 'bevroren'. Daarmee vormen de Baselines een gecontroleerde overgang van de ene stap naar de volgende stap. Naarmate de effectonderzoeken (planMER en IEA) en de routeontwikkeling vorderen, krijgen we meer informatie om het ontwerp van de routes te detailleren (van grof naar fijn). Door te werken met Baselines wordt voorkomen dat ontwerpwijzigingen worden doorgevoerd tijdens een beoordeling van de routeontwerpen in een stap (periode tussen twee Baselines). Hierdoor blijft het beoordelings- en optimalisatieproces logisch en navolgbaar. Naast een bevestigingsmoment vormt een Baseline ook een evaluatiemoment. Als uit de onderzoeken tussen de Baselines wordt vastgesteld dat een route niet vergunbaar of technisch uitvoerbaar is, zijn er twee mogelijke vervolgstappen: een route kan verder worden geoptimaliseerd om door te gaan in het proces of de route moet worden getrechterd. In het laatste geval wordt deze route in het vervolg niet nader onderzocht en beschouwd in het Programma.'*

Figuur 1: De verschillende routes van windparken op zee naar Eemshaven. Bron: notitie routeontwikkeling deel 2.

Figuur 2: schematische weergave proces routeontwikkeling. Notitie routeontwikkeling deel twee nu tussen baseline 2 en 3. Bron: notitie routeontwikkeling deel 2.

Aanleiding notitie routeontwikkeling deel 2 en MER

Het programma PAWOZ-Eemshaven is m.e.r.-plichtig omdat het kaders stelt voor m.e.r.- (beoordelings)plichtige activiteiten. Voor dit programma gaat het in ieder geval om de aanleg van een hoogspanningsverbinding op zee (categorie C24 van het Besluit milieueffectrapportage of categorie J8 uit bijlage V Omgevingsbesluit, bij inwerkingtreding Omgevingswet). Een MER is ook nodig omdat significante negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebieden kunnen optreden.

Dit programma volgt op eerdere onderzoeken die zijn gedaan naar aanlanding van elektriciteitsnetten op zee. Hierover heeft de Commissie ook eerder geadviseerd:

- 1. Afwegingsnotitie Verkenning aanlanding netten op zee 2030 (VANOZ). De Commissie heeft hierover op 11 december 2018 een advies uitgebracht.*
- 2. Afwegingsnotitie Verkenningen aanlanding windenergie op zee 2030 (VAWOZ). De Commissie heeft hierover op 20 september 2021 een advies uitgebracht.*
- 3. Rapportage doorkruising Wadden. De Commissie heeft hierover een advies uitgebracht op 3 november 2021.*
- 4. NRD Programma aansluiting wind op zee – Eemshaven (PAWOZ). De Commissie heeft hierover een advies uitgebracht op 28 november 2022.*
- 5. Notitie Routeontwikkeling deel 1 PAWOZ- Eemshaven. De Commissie heeft hierover een advies uitgebracht op 3 augustus 2023.*

Rol van de Commissie

De Commissie is onafhankelijk, bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. Ze schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer, in dit geval de minister voor Klimaat en Energie. Het bevoegd gezag – in dit geval ook de minister voor Klimaat en Energie – besluit over het programma PAWOZ-Eemshaven.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt staan op de website. Deze zijn te vinden door nummer [3660](#) op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

dr. Theo Fens

Tom Ludwig MA (secretaris)

dr. Valérie Reijers

ir. Kees Slingerland (voorzitter)

ing. Rob Vogel

Besluit waarvoor dit advies is opgesteld

Notitie Routeontwikkeling deel 2.

Waarom wordt voor PAWOZ- Eemshaven een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit C24, "de aanleg van hoogspanningsverbinding op zee". Een MER is ook nodig omdat effecten op Natura 2000-gebieden optreden die in een Passende beoordeling moeten worden beschreven. Daarom wordt een plan -MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Minister voor Klimaat en Energie.

Initiatiefnemer besluit

Minister voor Klimaat en Energie.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3660](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

